

kandidaat theologie), 4 (jongere meisjes, door catechiseermeester-huisvader J.Oosting), 10, 11, 13, 14 (vijftien gratis catechisaties, toegankelijk na aanmelding bij catechiseermeester Steghgers sr), 15 (meer dan tien gratis catechisaties, toegankelijk na aanmelding bij de betreffende predikant), 16 en 17.¹⁵

Volgens officiële opgave bij de kerkvisitatie van 1858 werd er dat jaar aan 7654 personen catechisatie gegeven, een getal dat slechts verklaarbaar is als niet alleen het onder 14-18 opgesomde onderwijs, maar ook (een deel van) het onderwijs in de categorieën 1-13 werd meegeteld.¹⁶ Blijkens interne cijfers werden de kluftcatechisaties (15) en die van de predikanten (18) tezamen in 1858 door 2095, en in 1859 door 1728 personen bezocht. Bij de door het damescomité bekostigde catechisaties (14) werden in diezelfde jaren 801, respectievelijk 726 personen onderwezen. Bij 15, 18 en 14 was de opkomst gedaald; daarentegen was die bij de private catechisaties van catechiseermeesters (17) licht gestegen van 193 naar 210. Bij deze cijfers ging het om jaargemiddelden; de cijfers van het vierde en het eerste kwartaal lagen beduidend hoger dan die van de twee andere. Volgens cijfers over 1856 namen de drie catechiseermeesteressen zowel bij 14 als bij 17 een kwart van de catechisanten voor haar rekening; bij het godsdienstonderwijs in de scholen waren ze kennelijk niet betrokken.

Catechiseermeesters, hulpherders en evangelisten in soorten

De drie catechisaties vermeld onder 16 werden door Steghgers sr onbezoldigd gegeven aan personen die niet terecht konden bij de andere groepen, omdat die overvol waren. Ze vormden de vrucht van het bezoekwerk waarmee hij en Oosting in 1857 respectievelijk in het oostelijk en het westelijk stadsdeel waren begonnen, niet alleen om 'minvermogene geloofsgenooten' wegwijs te maken naar allerlei 'nuttige' instellingen, maar vooral om hen aan te sporen tot kerkbezoek. Jaarlijks legden ze samen zo'n 2500 huisbezoeken af. Hofstede de Groot had er met vrucht voor gepleit dat de twee, als aanvulling op het bezoekwerk van de door hem opgerichte vrouwenvereniging, voor een deel van hun tijd als 'stadszendingen' of 'hulpherders' dit werk op zich zouden nemen en er ook voor gezorgd dat er een klein particulier fonds ontstond, waaruit deze extra arbeid werd bekostigd.¹⁷ Particuliere fondsvorming was nodig omdat de hervormde kerkvoogdij bepaald niet vermogend was. Er bestond destijds nog geen actie Kerkbalans en de kerkvoogdij bezat, anders dan bij plattelandsgemeenten wel het geval was, geen landerijen die voor inkomsten zorgden. Het basistraktement van de negen predikanten (f276,65 per persoon) werd door het Rijk betaald en Den Haag was niet van plan daar een cent aan toe te voegen, laat staan geld vrij te maken voor een

oorspronkelijk bestemd voor analfabete personen en schoolverlaters, die de bijbel leerden lezen. Vooral na 1860 ontstonden de later zo bekende scholen voor jongere kinderen.

¹⁵ Rapport Commissie van toezigt, 9 febr. 1859. Zie verder de notulen en ingekomen stukken van de brede en bijzondere kerkeraad in de jaren 1848-1860; Archief Kerkenraad van de Hervormde Gemeente te Groningen, 1568-1999, 11, 12, 21, 22, 52-54; RHC Groninger archieven te Groningen. Nadere verantwoording van de gebruikte stukken volgt in een komende publicatie over de Groninger godgeleerden.

¹⁶ *Hand. Syn.Herv. Kerk* 1859, 132.

¹⁷ Evenals 'hulpherder' was 'stadszending' een door Hofstede de Groot gebezigde aanduiding; zie zijn 'Voorberigt', in: [G. Orme,] *Roger Miller. Leven en werken van een stads-zending in Londen, Arnhem 1856, (III)-IV*. Zie voor de in 1838 opgerichte Vrouwen-Vereeniging te Groningen tot bevordering van werkzaamheid en welstand onder de geringere volksklasse de literatuur bij n. {13}.